

Mr. Ognjen Jovović,
Maja Đurović dipl.tur.,
Anja Jovović
NVO „Zavičaj“ Danilovgrad

KARAKTERISTIKE SPORTSKO – REKREATIVNOG TURIZMA U CRNOJ GORI

Uvod

Rekreacija – (od lat. Riječi recreatio – okrepljenje, osvježanje, razonoda, zabava, ponovno stvaranje) – definiše se kao nenametnuta aktivnost koja se upražnjava u slobodnom vremenu i po slobodnom izbor, sa ciljem da se fizičkom aktivnošću održava pravilan razvoj tijela i duha.

Sport - podsistem fizičke kulture, takmičenje, insitucionalizovana igra, vrhunski sportsko – tehnički rezultat, razvijanje vrhunskih sposobnosti, ostvarivanje pobjeda, osvajanje medalja i to kroz trening, način pribavljanja sredstava za život, afirmacija zemlje...

Korijen riječi turizam u francuskom i engleskom jeziku označava kružno putovanje, šetnju, pa suština turizma predstavlja kretanje koje je proisteklo iz čovjekove potrebe za kretanjem kao prirodne i socijalne osobine, kojom se zadovoljavaju čovjekove kulturne i rekreativne potrebe.. Drugim riječima osnovni motivi turističkih kretanja, prema atraktivnom dejstvu, su rekreativni i kulturni.

Turizam čini skup odnosa i pojava koje su u tjesnoj vezi sa kretanjem i potrošnjom izvan mesta stalnog boravka, a sve zbog zadovoljavanja rekreativnih, kulturnih, zdravstvenih i drugih potreba (Milićević, 2003). Turizam danas predstavlja posebno, specifično kretanje uslovljeno kulturnim i rekreativnim potrebama, uključujući i ekonomske efekte tih kretanja.

Razvikom industrije i koncentracijom stanovništva u urbanim aglomeracijama, stvorila se kod velikog broja ljudi, jaka fizička i psihička potreba za aktivnim odmorom i rekreacijom. Rekreacijom, odnosno doziranom fizičkom aktivnošću, isprepletenom sa boravkom u prirodi i na čistom vazduhu, u zdravom i očuvanom prirodnom okruženju, smanjuje se, pa čak i potpuno se eliminiše fizička i psihička napetost, koja je sastavni dio svakodnevnih aktivnosti najvećeg broja ljudi, a posebno kao način borbe protiv poštasti današnjice - stresa.

Ovo su neki od vrlo važnih faktora zbog kojih se ljudi odlučuju na kretanja koja imaju karakter turističkih kretanja.

Cilj rada

Ovim rada se nastoje pokazati prirodni, demografski, turistički... potencijali Crne Gore, kao značajnog prirodno – geografskog i prostornog područja sa svim atributima i atraktivnostima na kojim se može temeljiti razvoj određenih specifičnih oblika turizma, sa pridavanjem posebne pažnje oblicima turizma vezanim za sportsko – rekreativni turizam.

U radu će se posvetiti određena pažnja dilemi da li razvijati sportsko–rekreativni turizam baziran na posjetama ili takmičenjima aktivnih sportaša – takmičara ili sportaša rekreativaca.

Poseban cilj bi trebao biti utvrđivanje nivoa neophodnih intervencija u prirodnom i prostornom okruženju Crne Gore i realizaciju njihovih konkretnih sportsko - rekreativnih aktivnosti – potreba uz očuvanje i maksimalnu zaštitu životne sredine.

Pojasniće se i koji je najprikladniji termin za naziv ovog oblika turizma, pošto i u literaturi i u praksi postoji šarenilo od terminoloških odrednica(sportski, rekreativni, sportsko – rekreativni, izletnički...).

Sport i turizam

Moglo bi se reći, da najstarija kretanja koja imaju karakter turističkih putovanja, bi mogla biti putovanja iz antičke ere, iz vremena stare Grčke, kada su Olimpijske igre bile motiv koji je bio inicijator kretanja ljudi sa ciljem posjete toj sportskoj manifestaciji.

Veza sporta i turizma je oduvijek predstavljalo svojevrsnu simbiozu – interakciju (Redmond 1991.). Razlog povezanosti i interakcije leži u činjenicama i motivima koje čovjeka iniciraju da bude prisutan na sportskim priredbama. Riječ je o stalnoj želji čovjeka za kretanjem, promjenom, igrom, razonodom, opuštanjem, a u posljednje vrijeme, kao način uklanjanja negativnih posljedica modernog načina života i rada.

U današnje vrijeme, suština turističkih putovanja nije vezana samo za posmatranje sportskih manifestacija. Sve više je to način direktnog učešće u sportsko – rekreativnim priredbama, odnosno aktivnostima, gdje su turisti direktni učesnici u njima. Ovdje je važno razlikovati profesionalni sport i sportsko - rekreativne aktivnosti gdje se kao učesnici javljaju osobe različiti polnih, starosnih, zdravstvenih, fizičkih karakteristika i mogućnosti.

Upravo je bitna činjenica da sport postaje veoma važan činilac boravka u nekoj turističkoj destinaciji. Drugim riječima turistički radnici u svojim promotivnim kampanjama moraju posebno potencirati mogućnosti aktivnog odmora, sa potencijalima određene turističke destinacije za tu namjenu, jer, u današnjem vremenu, sve više prestaje interes turista za boravkom u nekoj destinaciji na način ležanja, odmaranja, kupanja, jednom rječju monotonije, ljenčarenja i neaktivnosti...Turisti postaju sve zahtjevniji i boravak u nekoj destinaciji im treba poslužiti za zadovoljavanje različitih potreba, kako rekreativnih, tako kulturnih, zabavnih, zdravstvenih...

Drugim riječima može se reći da sport i rekreacija, nisu samo nešto što treba da razbije monotoniju boravka i ljenčarenja za vrijeme boravka u nekoj destinaciji, nego sve više postaju osnovni motiv i razlog turističkih putovanja i posjete određenim konkretnim turističkim destinacijama, što je dovelo do razvoja posebne vrste turizma – sportsko-rekreativnog turizma (Bartoluci 2004.), koji podrazumijeva sve vrste aktivnog i pasivnog učešća u sportskim aktivnostima, do kojih dolazi redovno ili povremeno iz nekomercijalnih ili poslovno – komercijalnih razloga, za koje je neophodan odlazak iz mjesta stalnog boravka ili radne sredine. Znači, kada je glavni motiv za izbor turističke destinacije sport ili rekreacija, govorimo o posebnoj vrsti turizma – o sportsko-rekreativnom turizmu.

Kretati se, trčati, baviti se, tokom odmora, omiljenim sportom ili moći upoznati neki sasvim novi sport ili prisustvovati ili učestvovati u nekoj značajnoj turističkoj manifestaciji, zahtjevi su sve većeg broja modernih turista.

Rekreacija predstavlja čovjekove aktivnosti u slobodno vrijeme koje doprinose poboljšanju njegovog zdravlja i psihofizičkih sposobnosti. Ovdje je, međutim, važno naglasiti one sportsko-rekreativne aktivnosti koje se provode izvan mjesta stanovanja za vrijeme odmora, jer bez promjene domicilne destinacije, bar na 24 časa, nema turističkih kretanja (definicija UNWTO). To su razni organizovani oblici aktivnosti kao npr. hodanje, trčanje, biciklističke ture, plivanje, jahanje i slično. Te se aktivnosti mogu odvijati kao igra i zabava, kao razna takmičenja ili rješavanja određenih zadataka.

Gornji navodi determinišu naziv ovog oblika turizma. Pošto je, jedan od osnovnih motiva turističkih kretanja – rekreativni motiv, to bi logično bilo da se ovaj oblik turizma naziva rekreativni. Međutim, cijenim da, iz razloga što rekreacija može biti i fizička i kulturna i mentalna i ..., onda bi ovaj termin bio preširok u domenu fizičke kulture i sporta. Iz toga razloga bi smo naziv trebali vezati za nešto konkretnije, tako da je u upotrebi često termin sportski turizam. Mislim da je taj termin ipak limitiran na kretanja sportaša takmičara, odnosno prisustvovanja određenim sportskim manifestacijama, što takođe ne dočarava do kraja sve aktivnosti koje se mogu podvesti pod ovaj oblik turizma.

Zbog toga cijenim da je ipak najcjelovitiji naziv - termin, koji će do kraja pokriti sve ono što može da se obuhvati, odnosno sve ono što se podrazumijeva, o kontekstu rekreativnih aktivnosti, odnosno sportske rekreacije, sportsko-rekreativni turizam.

Sportsko-rekreativni turizam predstavlja pojavu novijeg doba i jedan je od megatrendova u turizmu, koji ima trend jednog od najbrže rastućih vidova turističke industrije.

Upravo ova specifična vrsta turizma u direktnoj vezi sa prirodom razvijaju se kao “alternativa” masovnom (odmarališnom) turizmu i tu možemo govoriti o dvije šire vrste turističkih kretanja:

1. Prva grupa – sa društveno-ekonomskim značajem. Tu spadaju poslovni (kongresni) turizam, usputne turističke usluge, turizam u naseljima s unikatnim znamenitostima, ekološki, seoski, zeleni, omladinski, lovni, hobi turizam i drugi;

2. Druga grupa – turizam, povezan s prirodom i specifičnim sportovima i klupskim tradicijama, koje nemaju ekonomski, nego više socijalni značaj (pješački turizam, alpinizam, biciklistički turizam, ski turizam, auto-moto turizam, ekoturizam, orijentacija u prirodi, speleološki turizam, različite vodene aktivnosti- surfing, skijanje na vodi...).

Kao što se vidi u jednom dijelu imamo turizam kome je cilj ostvarenje ekonomskih rezultata, a u drugom dijelu postoji turizam gdje je primarniji socijalni značaj, gdje su njegove osnovne komponente rekreacija, boravak u prirodi, druženje... što turizmu daje jednu potpuno novu dimenziju u kojoj turisti, kao direktni učesnici samostalno kreiraju turističke programe i postaju direktni – neposredni su učesnici u njima. Sport sve više postaje sadržaj boravka turista, odnosno osnovni motiv turističkih kretanja, što stvara preduslove za razvoj posebnih specifičnih oblika turizma, baziranih na sportsko – rekreativnim atrakcijama, i to u svim geografskim područjima, što turizmu omogućava-

va da dobija nove pojavne oblike u odnosu na do sada uobičajene – ljetovanje, zimovanje, kupanje, skijanje... Na ovaj način sport i rekreacija postaju važan faktor na kojima turizam doživljava transformaciju, kao nikada do sada u svojoj istoriji, gdje se pojavljuje mnoštvo pojavnih oblika turizma, za koje do skoro nije moglo ni da se zamisli da će biti faktor koji će moći inicirati referentan broj potencijalnih konzumenta koji su spremni da iz tih razloga organizuju putovanja koja će imati karakter turističkih kretanja, bez obzira da li iz razloga prisustvovanja određenim sportskim manifestacijama ili iz razloga učestvovanja u sportsko – rekreativnim priredbama ili iz zadovoljavanja svojih čisto rekreativnih potreba. Na ovaj način je sport ušao u sferu privređivanja i postao važan faktor razvoja turizma. Apsolutno je jasno da je u savremenom turizmu sport nezaobilazan sadržaj turističke ponude, a turisti su često aktivni sudionici različitih sportsko-rekreativnih aktivnosti.

Poseban značaj sportsko-rekreativni turizam za turističke poslenike ima u smislu produženje sezone, gubljenje strogo sezonalnog karaktera turističke ponude, mogućnost kreiranja kompleksnijeg i potpunijeg turističkog proizvoda.

Razlikuju se tri pojavna oblika sportsko-rekreativnog turizma (M. Bartoluci, Ekonomika i menadžment sporta, HAZU, Fakultet za fiz. kulturu, Zagreb):

1. natjecateljski (takmičarski) sportski turizam,
2. zimski sportsko-rekreacijski turizam,
3. ljetni sportsko-rekreacijski turizam.

Sportsko - rekreativni turizam u Crnoj Gori

Autor ovog rada nema spoznaja da se u Crnoj Gori neko ozbiljnije bavi ovom problematikom, niti u teoretskom smislu, niti praktično. Praktično ni u jednom ozbiljnijem dokumentu, koji se bavi problematikom razvoja turizma, bez obzira na izvor, u Crnoj Gori ne postoji konkretnija predstava o značaju sportsko – rekreativnog turizma i njegovim mogućnostima i implikacijama, kako na razvoj turističke djelatnosti, tako i na učešće ovog oblika turizma u ukupnim rezultatima turističke privrede u Crnoj Gori (broj turista koji su iz ovih motiva posjetili Crnu Goru, broj noćenja koje oni ostvare, prihod od njih, potrošnju po pojedincu, koje aktivnosti preferišu, u kojoj dinamici, u kom periodu...).

Crne Gora raspolaže sa kompletnom zakonskom regulativom (Zakon o sportu, Zakon o turizmu, Nacionalne strategije razvoja sporta i turizma...). Moram konstatovati da u njima nije dato dovoljno prostora, a ni pažnje interakciji sporta i turizam i nije prepoznat značaj ovog oblika turizma na generisanju potencijalnih efekata koji bi imali značajan uticaj na ukupne rezultate turističke privrede. Sve to stoji u naznakama, premda cijenim da je trebalo dati više konkretnijih ciljeva i načina i metoda kako doći do njih. U prilog moje tvrdnje idu činjenice istaknute u Strategiji razvoja turizma u CG do 2020. god.-Anex II- Ciljne grupe na odmoru i u slobodno vrijeme, gdje su izneseni podaci sa Njemačkog tržišta o broju potencijalnih turista kojima je razlog za odmor zdravlje, tjelesne aktivnosti, zabava, druženje, a glavne aktivnosti na odmoru su im: - izleti (90%), vožnja biciklom (32 %), pješačenje (32%), plivanje (25%)... a broj potencijalnih turista, zavisno od afiniteta izgleda ovako:

<ul style="list-style-type: none"> - Sportski aktivni turisti 10 mil, - turisti na plaži 20 mil, - individulci 5 mil, - ljubitelji prirode 9 mil, - mlađi penzioneri 15 mil, - korisnici zdravstvenih usluga 26 mil, - fitnesa 5 mil, - onih koji pješače 32 mil, 	<ul style="list-style-type: none"> - mauntinbiker 3 mil, - teniseri 6,5 mil, - golferi 0,8 mil, - ronoci 1 mil, - skijaši 5 mil, - snowborderi 1 mil, - planinari 2,5 mil, - onih koji brinu o okolišu 29 mil - biciklisti 28 mil...
---	---

Nesporno je da Crna Gora, kao jedinstven spoj mora i planina, kraških fenomena, očuvanih prirodnih ambijentalnih cjelina raspolaže ogromnim prirodnim potencijalima i atraktivnostima za razvoj sportsko – rekreativnog turizma, ali istovremeno ima ogromne nedostatke i hendikepe sa razvojem sportske infrastrukture (stadioni, dvorane, bazeni, obilježene i uređene biciklističke ili pješačke staze, wellness i SPA centri...), sa nedostatkom kvalitetnih sportskih rekvizita, opreme, pomagala, a poseban problem predstavlja nedostatak kvalitetnog i edukovanog kadra, posebno sa aspekta simbioze sporta i turizma, sa spektra različitih psihofizičkih i socijalnih različitosti između heterogenih skupina turista, posebno ako se ima na umu da je najveći broj učesnika u sportsko – rekreativnom turizmu, apsolutno sa rekreativnim interesovanjima.

Aktuelna turistička ponuda je veoma siromašna u smislu sportsko – rekreativnih programa, iako turistički radnici i turistički zvaničnici, često koriste floskule da su jaki argumenti u razvoju ukupnog turizma u Crnoj Gori, upravo potencijali za razvoj sportsko – rekreativnih pojava oblika turizma. Nude se i određeni konkretni programi, ali mi se čini da su svi vezani za veoma opasne, napore, jednom rjeđu ekstremne oblike sporta (Jeep reliji, skokovi padobranom, paraglajding, planinarenje, skijanje, snow bording, ronjenje, planinarske transverzale...), gdje nema mjesta za rekreativce, a zaboravlja se da najveći broj konzumenata turističkih aranžamana, (čak preko 90% od ukupnog broja turista), što potvrđuju podaci iz Strategije razvoja turizma CG, podaci za Njemačko tržište, predstavljaju rekreativci. Dovoljno je reći da se u Crnoj Gori na prste mogu izbrojati obilježene i uređene biciklističke ili pješačke staze ili konkretni sportsko- rekreativni aranžmani prilagođeni turistima rekreativcima - sportašima amaterima. Izdvojio bih, u tom smislu, interesantnu ponudu grada Tivta ili NP Skadarsko jezero. Sve ostalo se prilagođava izrazito fizički spremnim i istreniranim osobama.

U prilog tvrdnjama da je segment rekreativaca mnogo viši od segmenta sportista takmičara idu istraživanja vršena u SAD-u u poslednjih 20 godina, koja su razbila su mit da su amerikanci opsjednuti sportom, fitnessom i vježbanjem (Rezultati Bureau of the Census, 1995.):

*Rezultati govore da:

- manje od 20% Amerikanaca izuzetno fizički aktivno,
- 60 % je nedovoljno aktivno i
- 25 % uopšte nije fizički aktivno.

- ono što ohrabruje jeste da broj fizički aktivnih ljudi ima tendenciju rasta. Značajan doprinos tome doprinosi značajna medijska pažnja koja se poklanja zdravlju i zdravom načinu života.

*Prosječan aktivni sportski turista je:

- muškarac između 25 i 34 godine starosti,
- fakultetski obrazovan,
- sa godišnjim prihodom između 50 i 75.000 USA dolara.

Vidimo da su turisti sportisti segment turističke tražnje sa visokim diskrecionim dohotkom, visokim obrazovanjem i iznad prosječnom spremnošću na preduzimanje turističkih putovanja. Prema ovim parametrima sportski turizam se može podvesti pod pojam elitnog, visokoprofitnog turizma. Za turističke poslenike, u gornjem kontekstu, je svakako interesantno pitanje:

- koliki je broj fizički aktivnih, ali ne izuzetno fizički aktivnih, ljudi u ukupnoj populaciji i
- koliko ih je spremno da preuzmu turistička putovanja iz tih motiva?

Zbog toga je potpuno je nejasno zašto, čim se spomene sportski turizam, odmah se misli na aktivne sportiste takmičare i u principu se sportsko-rekreativna ponuda određene regije najčešće poistovjećuje sa zahtjevima sportista takmičara. Istina oni su vjerovatno snažnijih platežnih mogućnosti, u što nisam baš siguran, bez ozbiljnijih istraživanja o prosječnim karakteristikama profila sportaša aktivnog takmičara i sportaša rekreativca, ali sam siguran da su prvi veoma zahtjevniji, kako sa aspekta zahtjeva za višim kvalitetom smještaja, tako sa aspekta kvantiteta i kvaliteta ishrane, a posebno sa aspekta kvaliteta sportske infrastrukture, nasuprot rekreativcima koji su najčešće zadovoljni skromnom infrastrukturom, kako turističko-ugostiteljskom, tako i sportskom. Oni mogu biti zadovoljni smještajnim objektom skromnih kvaliteta, pod uslovom da u atraktivnom nedirnutoom prirodnom ambijentu, kao i običnom livadom ili šumskom stazom, ili stazom pored neke rijeke, za šetnju ili lagano trčanje ili vožnju bicikla, jer im ambijent i sve te aktivnosti služe za osvježanje organizma, punjenje baterija za naredne radne aktivnosti, ili neke preventivne zdravstvene tretmane.

Nesporno je, da i rekreativci sve pružene usluge plaćaju, ali su manje zahtjevni i lakše opraštaju propuste organizatora, tako da im je često i improvizacija dovoljna da zadovolje svoje potrebe za rekreacijom i aktivnošću.

Zbog toga se i postavlja pitanje, zašto se tako velika skupina i tržišni segment potencijalnih korisnika jednostavnih, ali interesantnih i dinamičnih aktivnosti, jednostavno zaobilazi, preskače i ne predstavlja predmet kreiranja specifične turističke ponude, bazirane na sportskoj rekreaciji i boravku u zdravom, nedirnutoom, prirodnom okruženju, uz podršku i pomoć edukovanih instruktora i animatora.

Značajna karakteristika sportsko – rekreativne turističke ponude Crne Gore je da to nisu organizovane, planske aktivnosti, nego predstavljaju spontano kreirane programe i aranžmane, zahvaljujući kreativnosti i preduzetnosti pojedinaca, koji kreiraju određene konkretne programe zavisno od svojih individualnih znanja i vještina i ličnih in-

teresa za vlastitom promocijom ili ostvarenjem ekonomsko – finansijskih efekata, ali je problem što nema jasne planske strategije na nivou zvaničnih institucija ili turističkih organizacija, ni na nacionalnom, ni na lokalnom nivou, a poznato je da se odmor ne dešava sam od sebe... To je ozbiljan problem-odmor u organizaciji profesionalaca u XXI veku mora biti:

- Osmišljen precizno;
- Prilagođen različitim grupama korisnika;
- Atraktivan
- Dinamičan
- Finansijski prihvatljiv i
- Realizovan u potpunosti!!!!!!.

Još uvijek su pretežni turisti u Crnoj Gori, poklonici ljetnjeg, masovnog, kupališnog turizma. Naredna, po masovnosti, skupina turista su poklonici zimskog (skijališnog) turizma. Znači karakteristike crnogorskog turizma su **masovnost, sezonalnost i kratko trajanje sezone.**

Treba imati na umu da je masovnost potencijal koji treba iskoristiti, a sezonalnost i dužina trajanja sezone predstavljaju hendikep – problem koji treba rješavati u cilju postizanja što boljih ukupnih rezultata trustičke djelatnosti.

Takođe, treba imati na umu da zdrav život i aktivan odmor predstavljaju trend i interes svih i da, bar u podsvijesti, većina sadašnjih turista, želi da odmor provede aktivno i da bude učesnik konkretnih aktivnosti ili manifestacija, kao posmatrač ili kao aktivan učesnik.

Znači, na turističkim radnicima je veliki i odgovoran zadatak, da kreiraju i ponude potencijalnim konzumentima, atraktivne programe i manifestacije, prilagođene različitim starosnim, zdravstvenim, fizičkim... mogućnostima pojedinaca. Veoma je značajno znati da ovakve aktivnosti i programi, na ovaj način dobijaju na kompleksnosti i atraktivnosti, što znači, da potencijalno mogu zaintrigirati veliki broj potencijalnih konzumenata u različitim periodima godine, te na taj način mogu da posluže rješenju najvećeg problema turizma uopšte: kako produžiti sezonu i povećati stepen popunjenosti kapaciteta?

Potpuno sam siguran da programi bazirani na sportskoj rekreaciji, u kojima su živi interesovanja upravo rekreativci, kao ogroman turistički i tržišni segment, naravno uz upotrebu različitih, savremenih sistema i instrumenata turističke propagande i promocije, a sve kao rezultat planskih, svjesnih i osmišljenih aktivnosti zanalaca i stručnjaka iz različitih oblasti nauke (turizma, sporta, medicine, psihologije, sociologije, ekologije, biologije...) predstavljaju budućnost turizma, jer ne vidim koji su to načini i koji su to drugi potencijalni oblici turizma i koji je to značajniji segment potencijalnih konzumenata turističkih usluga koji mogu puniti smještajne kapacitete u proljeće ili jesen, znači, za naše uslove, u totalnoj vansezoni, jer aktivni sportisti imaju tačno izdefinisane periode godine, kao i limitiranu dužinu boravka u nekoj turističkoj destinaciji, kada vrše pripreme za takmičenje i kada imaju karakteristike turista, a nakon toga su u sistemu takmičenja, dok rekreativci ne zavise od vremena i perioda godine, a periodi

boravka i bavljenja sportsko - rekreativnim aktivnostima su im vrlo različiti, zavisno od atraktivnosti i dužine trajanja aranžmana.

U prilog ovim tvrdnjama ide i činjenica da će Crne Gora veoma teško moći biti organizator nekih značajnih sportskih manifestacija, tipa evropskih i svjetskih prvenstava ili olimpijskih igara, kao i evidentan problem postojanja razvijene i visokokvalitetne sportske infrastrukture, koja bi mogla biti mamac za dolazak većeg broja turista – sportista takmičara, odnosno turista aktivnih sportaša ili turista poklonika vrhunskog sporta. To mogu biti samo sporadični slučajevi koji bi mogli imati određenu promotivnu vrijednost, ali sa vrlo malim konkretnim uticajima na ukupne rezultate funkcionisanja turističke privrede.

Vrlo bitna je odrednica u razvoju sportsko – rekreativnog turizma je što ovaj vid turizma, baziranog upravo na rekreativcima, potpuno podržava i u funkciji je maksimalnog očuvanja životne sredine i u skladu sa principima održivog razvoja, nasuprot razvoju sportskog turizma baziranog na sportašima takmičarima - profesionalcima za čije nastupe i takmičenja su potrebni veoma kompleksni sportski i smještajni objekti, koje je vrlo teško uklopiti u principe održivog razvoja i zaštite životne sredine, što može u našim uslovima predstavljati potencijalnu opasnost za devastaciju, pa i potpunu degradaciju prirodnih atraktivnosti na prostorima Crne Gore.

Treba imati na umu, pored velikog broja potencijalnih konzumenata sportsko – rekreativnog turizma, da je ovaj vid turizma, uz još nekoliko specifičnih oblika turizma (jahting, kulinarske atrakcije, golf...), veoma imun na probleme i nagle padove, ukoliko se kvalitetno i atraktivno osmisli i promoviše na različitim tržištima, jer ove programe ljudi koriste isključivo zbog svojih potreba i uživanja, kao što je rekao i predsjednik WTTC-a g. Žan Klod Baumgarten u izvještaju Svjetskog savjeta za turizam i putovanja za 2005. godinu:

“Najveća opasnost je da zemlja propusti da nađe mogućnost da nastavi sa rastom čak kada i ekonomski ciklus krene da pada. Postoje određeni načini na koje to možete uraditi i morate se okrenuti onim segmentima turističkog tržišta koji su manje osjetljivi na ekonomski pad, golf, jahting i sportski turizam, traženje kulinarskih doživljaja, jer su to stvari koje ljudi traže radi sopstvenih uživanja i nisu vezane za ekonomsku situaciju”.

Sagledavajući prirodne i prostorne potencijale Crne Gora može se konstatovati da postoje neiscrpe mogućnosti za razvoj različitih sportsko - rekreativnih aktivnosti, na primjer: džoging, orijentacija, kayaking, canoeing, foto safari, odbojka, streličarstvo, atletski sadržaji, košarka, kuglanje, vožnja biciklom, ronjenje, ribolov, slobodno penjanje, boćanje, vožnja balonom, posmatranje ptica, lov na krupnu ribu, jahanje, plivanje, mountainbiking, planinarenje, paragliding i letenje zmajem, splavarenje, jedrenje, speleologija, tenis, pješačenje, brza šetnja, trčanje, plivanje, vožnja bicikla...

Ogroman izbor i za profesionalce i za rekreativce.

Zaključak

Savremeni turisti postaju sve zahtjevniji i sve više su orjentisani na kompleksnije i specifične oblike turizma vezane za rekreativne i kulturne motive, posebno na one koje su vezane za atraktivnosti naslonjene na boravak u zdravoj i očuvanoj prirodnoj

sredini. Sve je više poklonika aktivnih oblika turizma, kojima osnovni cilj nije samo pasivnost i ljenčarenje. Sportsko – rekreativne atraktivnosti sve češće postoji samostalan motiv turističkih kretanja.

Sve je više potencijalnih turista koji svoj odmor provode u više navrata u različitim destinacijama, u različitim godišnjim dobima i u različitim aktivnostima, što sportsko – rekreativnom turizmu obezbeđuje startnu poziciju povoljniju, nego bili kom drugom obliku turizma, a što stvara uslove za produženje turističke sezone i bolju popunjenost svih turističko – ugostiteljskih kapaciteta.

Sportsko – rekreativni turizam u Crnoj Gori, bez obzira na probleme sa razvije- nošću sportsko – rekreativne infrastrukture, ipak ima ogromne prirodne potencijale za razvoj veoma različitih i atraktivnih sportsko – rekreativnih aktivnosti na kojima se može zasnivati izrada konkretnih programa na različitim destinacijama.

Posebna prednost ovog oblika turizma je ta što pruža mogućnost za uključivanje u turističke tokove svih djelova Crne Gore, što stvara predušlove za ravnomjerniji razvoj pasivnijeg, kontinentalnog dijela Crne Gore, jer ovaj dio Crne Gore čak ima mnogo više predušlova za razvoj ovog oblika turizma. Čak sam siguran da je sportsko – rekreativni oblik turizma možda najbolji način stavljanja u funkciju svih prirodnih potencijala kopnenog dijela Crne Gore, čak više i od poljoprivrede, jer turizam direktno generiše razvoj poljoprivredne proizvodnje.

U ovom kontekst cijenim da postoje i kvalitetni kadrovski potencijali, posebno sa aspekta da u Crnoj Gori postoji nekoliko fakulteta sa programima vezanim za turizam ili sport. U ovom momentu je veći problem edukacije potencijalnih kadrova – vodiča, pratilaca, animatora, instruktora...u turističkom smislu (poznavanje sociologije i psihologije turista, osnove komunikologije, poznavanje stranih jezika, osmišljavanje rekreativnih aktivnosti...), nego u sportsko-rekreativnom smislu.

Možda je rješenje u organizovanju nekog multidisciplinarnog studija u kome bi aktivno učešće uzeli strčnjaci i jedne i druge profilacije i koji bi definisali strategiju razvoja sportsko- rekreativnog turizma u Crnoj Gori i na temeljima tako urađene strategije turistički radnici bi osmislili i uradili konkretne turističke programe, ponudili ih tržištu i kvalitetno ih promovisali, što je predušlov kvalitetnog razvoja ovog oblika turizma.

Literatura

1. Dr.Živadin Jovičić-*Turistička geografija*, Naučna knjiga Beograd, 1989.god.
2. Turizam i sport -Mato Bartoluci, Nevenka Čavlek ; Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu, 1998. god.
3. Zakon o turizmu, www.gov.me/mintur
4. Strategija razvoja turizma Crne Gore do 2020. godine, www.gov.me/mintur
5. Nacionalna strategija održivog razvoja do 2020. godine, www.gov.me/mintur
6. Master plan razvoja turizma u Crnoj Gori, www.gov.me/mintur
7. Zakon o sportu, www.gov.me
8. Nacionalni program sporta u Crnoj Gori, Uprava za sport i omladinu, Štamparija Ostojić, Podgorica, 2009. god.

CHARACTERISTICS OF SPORTS RECREATIONAL TOURISM IN MONTENEGRO

Basic for realization of tourist movements lays in meeting cultural and recreational needs of potential customers. If we know that largest number of tourists represents part of recreational ones, than is not hard to realize how large potential lays in that number of potential guests.

On this fact should be built strategy of movement of tourist offer of Montenegro for it extreme potentials on which can be founded concrete project. In this work are given basic assumptions for development of sport recreational shapes of tourism with stress to natural potentials that directly determine shape of sport recreational activities that represent basis of tourist offer. Offer should be created in that way that it is adapted to wide segment of recreational guests and not professional sportsmen, although they also should not be underestimated but one should know that in order to create conditions for arrival of sports professionals offer has to be completely different and more specialized that requires creating of conditions of existence of highly developed sports infrastructure, while for amateurs a lot can be done in “system of improvising”, satisfying basic criteria – recreation in conditions of untouched and well preserved nature with securing maximal level of security and protection of guests, in order to prevent possible unwilling consequences that can lead to injury of guests and for development and realization of such project one need a much less funds than is building of facilities that should meet standards of professional sportsmen.

The aim is to create good offer at good infrastructure, logistics and with good equipment with securing maximal security, adaptation to various wishes of guests, taking in consideration their structure is conditioned by age, health condition, physical fitness as personal wishes toward sports and recreational activities.

Key words: tourist needs, sports recreational tourism, untouched and preserved nature, safety of guests, development.

“Vijesti”, 5. oktobar 2009.

Sport i razvoj djeteta

Nikšić – Iz štampe je izašla knjiga doc. dr **Duška Bjelice** i dr **Jovice Petkovića**, profesora na Fakultetu za sport i fizičko vaspitanje iz Nikšića, pod nazivom „Teorija fizičkog vaspitanja i osnove školskog sporta“.

Posebna poglavlja udžbenika su hodanje i trčanje kao prirodni oblici kretanja, skokovi i njihov uticaj na razvoj djeteta, vježbe oblikovanja i njihova primjena, a važno mjesto zauzimaju cjeline koje tretiraju stresni uticaj od zadobijenih povreda i traume kod djece i kako im pomoći, kao i primjena motoričkih testova za predškolski i rani školski uzrast.

Sv.M.